

УДК 371.212.3

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.6>

Петро КУХАРЧУК

кандидат наук з державного правління, доцент кафедри управління та адміністрування, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти», вул. Грушевського, 13, м. Вінниця, Україна, 21050

ORCID: 0000-0002-2051-3298

Лілія КОВРІГІНА

кандидат філологічних наук, завідувач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради, вул. Михайлівська, 15, м. Житомир, Україна, 10014

ORCID: 0000-0002-6008-7211

Бібліографічний опис статті: Кухарчук, П., Коврігіна, Л., (2023). Освітнє середовище Нової української школи як психолого-педагогічна проблема. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 37–42, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.6>

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Впровадження Концепції нової української школи (НУШ) відбувається в умовах воєнного стану, глобалізаційних процесів в системі освіти, швидкого впровадження високотехнологічних та інформаційних галузей зумовлюють потребу у формуванні нових ключових компетентностей у випускників закладів загальної середньої освіти.

Так, як суспільні запити розвитку економіки України потребують від системи освіти забезпечення кваліфікованими, успішно підготовленими й вододіючими необхідними знаннями випускників закладів загальної середньої освіти. Особливої уваги потребують умови створення освітнього середовища необхідного для здобувачів освіти, розвитку їх інтелектуальної обдарованості, яка буде реалізовуватися у можливостях і здібностях аналітичного характеру, системної сформованості системи стійких пізнавальних інтересів, здатності впродовж життя створювати ідеї, методики, тощо.

Системно впроваджуючи поставлені завдання можливо за умови створення в закладах загальної середньої освіти освітнього середовища, яке буде сформоване на вимогах компетентнісного підходу, започаткованих Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016).

Дослідження зумовлене необхідністю розв'язання низки виявлених у процесі дослідження впровадження протиріч між рівнем розробленості в психолого-педагогічній науці питань розвитку дітей в умовах закладів загальної середньої освіти та недостатнім використанням цих напрацювань в створенні освітнього середовища.

Сучасні вимоги до розвитку економіки, відновлення галузей народного господарства після війни потребує від системи освіти розвитку обдарованих особистостей як інтелектуального потенціалу країни, здатного до її економічного перетворення з метою забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку.

Ключові слова: освітнє середовище, компетентності, заклади освіти, Концепція НУШ.

Petro KUKHARCHUK

Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor at the Department of Management and Administration, Communal Institution of Higher Education "Vinnytsia Academy of Continuing Education", Hrushevsky str., 13, Vinnytsia, Ukraine, 21050

ORCID: 0000-0002-2051-3298

Lilia KOVRIGINA

Candidate of Philological Sciences, Head of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, Communal Institution "Zhytomyr Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education" of the Zhytomyr Regional Council, Mykhailivska str., 15, Zhytomyr, Ukraine, 10014

ORCID: 0000-0002-6008-7211

To cite this article: Kukharchuk, P., Kovrihina, L., (2023). Osvitnie seredovyshche Novoi ukrain-skoi shkoly yak psykholoho-pedahohichna problema [The educational environment of the New Ukrainian school as a psychological and pedagogical problem]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 37–42, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.6>

THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

The implementation of the Concept of the New Ukrainian School (NUS) takes place in the conditions of martial law, globalization processes in the education system, and the rapid introduction of high-tech and informational industries necessitate the formation of new key competencies among graduates of general secondary education institutions.

Just as public demands for the development of Ukraine's economy require the education system to provide graduates of general secondary education institutions with qualified, successfully prepared and useful knowledge. Particular attention needs to be paid to the conditions of creating an educational environment necessary for those seeking education, the development of their intellectual giftedness, which will be realized in opportunities and abilities of an analytical nature, the systematic formation of a system of persistent cognitive interests, the ability to create ideas, methods, etc. throughout life.

By systematically implementing the set tasks, it is possible to create an educational environment in general secondary education institutions, which will be formed according to the requirements of the competence approach, initiated by the Concept of State Policy Implementation in the Reform of General Secondary Education "New Ukrainian School" for the period until 2029 (2016).

The study is motivated by the need to resolve a number of contradictions revealed in the process of implementation research between the level of development in psychological and pedagogical science of children's development in the conditions of general secondary education institutions and the insufficient use of these developments in creating an educational environment.

Modern requirements for the development of the economy, restoration of the branches of the national economy after the war require the education system to develop gifted individuals as the intellectual potential of the country, capable of its economic transformation in order to ensure competitiveness in the world market.

Key words: educational environment, competences, educational institutions, Concept of NUS.

Актуальність проблеми. Впровадження другого етапу нової української школи (НУШ), зумовлює вивчення освітнього середовища закладів освіти, як психолого-педагогічної проблеми. Не дивлячись на здобутки традиційної освіти, які були притаманні за попередніх років, НУШ має відмінності.

А саме, створення освітнього середовища НУШ, як мети, яка зосереджена не лише на академічному навчанні, а й на формуванні ключових компетентностей здобувачів освіти. В даному випадку освітнє середовище набуває статусу прогнозованості, дитина має можливість зрозуміти що її чекає, що від її вимагають, тобто звільняється від синдрому тривоги. Вона набуває додатковий ресурс для засвоєння нових знань, формується впевненість і креативність сприйняття навчального матеріалу й поведінкових навичок в суспільних відносинах за межами закладу освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освітнє середовище НУШ, потребує розвитку та становлення враховуючи світові тенденції досягнень у виявленні та розвитку обдарованої особистості, яка адекватно реагує на зовнішні

чинники середовища, якому має перебувати після завершення навчання в закладах освіти. На перших роках незалежності було створено лабораторію психології обдарованості при Інституті психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Дослідження велися за такими тематичними напрямками, як М. Холодна, Р. Семенова); «Психологічні фактори розвитку обдарованої особистості» (1999–2003 рр., Р. Семенова); Р. Семенова); «Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості» (2012–2014 рр., Р. Семенова).

О. Антонова також підкреслює, що «здібності й обдарованість є феноменами одного порядку в тому розумінні, що вони переходять від нижчого рівня до вищого шляхом розвитку здібностей і підкоряються законам розвитку здібностей» (Антонова, 2016, с. 94). На думку О. Музики, якщо «розглядати здібності й обдарованість з позицій розвитку, то базовою категорією є здібності» (Музика, 2006, с. 120).

Зосередимо увагу на тому, що освітнє середовище являє собою суб'єкт соціальний, в якому постійно відбувається формування компетентностей і керований розвиток обдарованої особистості.

Так, як без визначених одинадцяти ключових компетентностей, їхньої інтеграції в особистісні структури неможливі без урахування соціально-економічного впливу розвитку економіки країни на освітню галузь.

Педагогіка партнерства, формувальне оцінювання, взаємодія з оточенням і педагогічна взаємодія – такі ж обов'язкові й важливі в освітньому середовищі НУШ як і розвиток обдарованості дитини, інтеграція й мотивація.

Насамперед, на думку науковців саме в освітньому середовищі формується «здібність до розвитку здібностей» (Костюк, 1989). Можливості освітнього середовища закладу освіти мають усі потенції, щоб стати ресурсом покращення якості освіти та джерелом розвитку досвіду того, хто навчається, в різних сферах життя (Бартко, 2018, с. 22).

Через те, суспільству потрібна випереджувальна педагогіка з дієвою системою психологічного й інтелектуального особистісного розвитку, яка сприятиме формуванню у того, що навчається, критичного й творчого мислення, уміння визначати суперечності, установлювати й аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати варіанти розв'язання складних ситуацій (Удовиченко, 2017).

Мета дослідження. Сьогодні перед закладами освіти постає завдання оновити освітнє середовище з метою привести його у відповідність із впровадженням вимог НУШ, сучасним викликам глобалізації суспільства, тенденціями розвитку світової освіти. З огляду на це актуальним є дослідження освітнього середовища як психолого-педагогічна проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні, в системі загальної середньої освіти, на другому етапі впровадження Концепції НУШ активно впроваджується компетентнісний підхід.

Так, як на сьогодні пропонуються ключові компетентності, які мають бути сформованими в учнів у процесі реалізації Концепції «Нова українська школа» (Софій, 2017). При цьому відзначається, що «кожна освітня галузь (мовно-літературна, іншомовна, математична, природнича, технологічна, інформативна, соціальна й здоров'язбережувальна, фізкультурна, громадянська, історична та мистецька) має освітній потенціал, необхідний для формування кожної ключової компетентності» (Софій, 2017, с. 16).

На думку О. Семенової, специфіка освітньо-розвивального середовища спеціалізованих закладів загальної середньої освіти для обдарованих дітей у процесі формування ключових компетентностей полягає у тому, що пріоритетними напрямками роботи з обдарованими учнями є: – створення умов, за яких задатки обдарованої дитини стають здібностями, що забезпечується збереженням природної пізнавальної потреби та формуванням мотивації на творче самовираження; – досягнення оптимального співвідношення умов конкретного освітньо-розвивального середовища можливостям і потребам цієї категорії дітей, тобто у створенні освітнього середовища творчого або розвивального типу, що забезпечує можливість вияву й розвитку їхніх потенційних здібностей (Семенова, 2014, с. 128).

На нашу думку, джерелом інформації й рушійною силою розвитку обдарованого учня є навколишнє середовище. Основне завдання педагога в цьому напрямі полягає в організації вільної освітньої взаємодії між чинними та виділеними для освітніх цілей об'єктами зовнішнього світу. Учень сам, спираючись на культурні традиції, внутрішні потреби та результати усвідомлення власної діяльності, може опанувати необхідну йому інформацію й розвиватися в процесі творчості (Водолазська, 2010). Середовище постає функціональним і просторовим об'єднанням суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні взаємозв'язки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, де відбувається становлення особистості (Архипова, 2006, с. 21).

Отже, освітнє середовище має бути відкрите і яке передбачає «спілкування з усім світом»: з іншими вітчизняними та закордонними закладами освіти, громадськими організаціями, літературними об'єднаннями, закладами науки й культури, мистецькими установами. При цьому відкритість освітнього середовища полягає в тому, щоб стати осередком духовності, культури науки, мистецтва й культури в місті, регіоні, країні та за її межами (Климова, 2017).

Узагальнивши матеріал, рахуємо що, взаємодія закладу освіти із зовнішнім середовищем може здійснюватися в різних напрямках, як-от:

– максимальне використання в освітньому процесі можливостей (освітніх, наукових,

технічних, інформаційно-комунікаційних) зовнішніх соціальних і культурних інституцій;

– використання інформаційно-технічних можливостей середовища (високотехнічне оснащення освітнього процесу, застосування інформаційно-комунікаційних технологій і сучасних засобів навчання в освітньому середовищі школи); налагодження партнерських стосунків між суб'єктами освітнього макросередовища;

– стимулювання професійної творчості суб'єктів освітнього середовища на всіх його рівнях; спрямованість суб'єктів освітнього середовища на підтримку індивідуального розвитку учнів тощо (Кучеренко, 2016).

Метою НУШ є створення внутрішнього середовища для дитини з урахуванням її здібностей. Освітнє середовище буде надавати можливість реалізовувати індивідуальні шляхи оптимального розвитку інтересів кожного обдарованого учня, його можливостей самоорганізації і саморозвитку. Можуть створюватись необхідні умови для формування ключових компетентностей у здобувачів освіти.

Розвиваючи зв'язки із зовнішнім середовищем для впровадження ключових компетентностей, інтегруючи різні інститути соціалізації під час навчання (органи державної влади та територіальні громади; вищі заклади освіти; правоохоронні органи, стейкхолдери) створюють можливості для реалізації здібностей і бажання дитини, дозволять проводити наукові дослідження, розуміти потреби науки, соціуму в розробленні певних ідей, забезпечує неперервність, наступність освіти.

Поряд з тим, Концепція НУШ вимагає створення умов для формування компетентного педагога, який повинен досконало знати й використовувати стандарти вчителя.

Вчитель, повинен ефективно взаємодіяти із здобувачами освіти, володіти системою компетентностей, серед яких базовими є креативна, методична як основа проєктування інноваційних технологій та дослідницька.

Отже, йому слід мати високий рівень сформованості педагогічної майстерності, бажання й готовності здійснювати самоосвітню діяльність. Завдання педагога багато у чому полягає у реалізації його як тьютора для сучасного учня в закладах загальної середньої освіти. Важливим при цьому є створення необхідного методичного та дидактичного забезпечення освітнього процесу.

Вагомого значення набуває регулярний моніторинг стану освітнього середовища, стану формування і засвоєння ключових компетентностей в здобувачів освіти, а також рівень професіоналізму педагога через дослідження впровадження трудових функцій і компетентностей вчителів.

Поєднуючи наміри усіх суб'єктів освітнього середовища (педагогів, учнів, батьків, представників громади та громадськості та інших), сприяє гармонізації зв'язків педагогічного колективу й батьків. На цій основі формується полісуб'єктна взаємодія учасників освітнього процесу, яка дозволяє учневі отримувати визнання своєї суб'єктності з боку різних суб'єктів не лише освітнього середовища.

В нормативних документах посилилась увага до укріплення родинних зв'язків, до більш ширшого залучення батьків до освітнього процесу в закладах освіти. Так, як родина учня допомагає йому здолати перешкоди, які виникають у новому освітньому середовищі.

Отже, вплив батьків на всі умови для формування відповідних компетентностей в учнів шляхом їхньої спільної співпраці з закладом освіти через участь у розв'язанні різних питань організації освітнього процесу в школі, зміцненні її матеріально-технічної бази, організації та проведенні спільних заходів для батьків і учнів.

Сучасне освітнє середовищем вимагає створення необхідного просторово-предметного оточення, що забезпечує комфортні умови проживання закладі освіти. Отже, освітнє середовище має бути підтримкою кожного учня і надавати всім рівні можливості для здобуття освіти та розвитку, міжособистісних відносин і спеціально створених педагогом умов для комфортного перебування в закладі освіти (Алфімов, 2017). Кожний такий учень стає суб'єктом власної діяльності, і завдяки цьому активізується процес його соціального розвитку, формується досвід міжособистісного спілкування, реалізується особистісна цінність у шкільному житті (Гонтаровська, 2029).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Визначено, що перед закладами загальної середньої освіти постає завдання створення освітнього середовища з метою реалізації запитів нової української школи в напрямі формування в учнів ключових компетентностей.

Узагальнено, що перед закладами загальної середньої освіти постає завдання створити освітнє середовище з метою приведення його у відповідність до вимог Концепції НУШ, станом і в умовах реформування системи освіти.

З огляду на складності впровадження НУШ в умовах воєнного стану, важливим є визначення психолого-педагогічних проблем і вимог до освітнього середовища закладу

загальної середньої освіти та умов формування ключових компетентностей.

На нашу думку, потребує подальших наукових розвідок: умови формування зв'язків із зовнішнім середовищем закладів загальної середньої освіти; мотивації для компетентного педагога; механізми моніторингу й оцінювання стану освітнього середовища; практики сучасного освітнього менеджменту до організації безпечного і ефективного освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алфімов В. М. Освітнє середовище ліцею як фактор безпеки обдарованих старшокласників. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 3(78). С. 19–23.
2. Антонова О. Є. Концептуальні теоретичні положення та підходи до виявлення природи обдарованості. *Методика розвитку педагогічної обдарованості студентів* : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2016. С. 7–102.
3. Архипова С. П., Мукомел С. А. Вплив соціально-виховуючого середовища на формування духовних цінностей особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2006. Вип. 5(18). С. 19–29.
4. Братко М. В. Теоретичні і методичні засади управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. 13.00.06. Київ, 2018. 40 с.
5. Водолазська Т. В. Моделювання освітнього середовища початкової школи. *Постметодика*. 2010. № 5. С. 52–57.
6. Гонтаровська Н. Б. Інтегрований підхід у створенні освітнього середовища розвитку дитини. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2009. Вип. 13. Кн. 1. С. 130–139.
7. Климова К. Я. Розвиток творчої обдарованості майбутнього фахівця у відкритому навчально-виховному середовищі університету: практичний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2017. Вип. 3(89). С. 96–99.
8. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
9. Кучеренко І. Проблеми формування культурно-освітнього середовища навчального закладу. *Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії і перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 21 черв. 2016 р. Київ ; Ірпінь ; Павлоград : ІМА-прес, 2016. С. 73–76.
10. Музика О. Л. Творчість з позицій суб'єктно-ціннісного аналізу. *Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення освітньої практики в системі післядипломної педагогічної освіти* : наук.-метод. зб. Київ ; Житомир : ЖОІППО, 2006. С. 118–126.
11. Нова українська школа: поради для вчителя / Н. З. Софій та ін. ; за ред. Н. М. Бібік. Київ : Плеяди, 2017. 206 с.
12. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості / Р. О. Семенова та ін. ; за ред. Р. О. Семенової. Київ ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.
13. Удовиченко І. Організація освітнього середовища для обдарованих учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*. 2017. Вип. 1(18). С. 46–53.

REFERENCES:

1. Alfimov V. M. (2017) Osvitnie seredovishche litseiu yak faktor bezpeky obdarovanykh starshoklasnykiv. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. [The educational environment of the lyceum as a safety factor for gifted high school students. Personal spirituality: methodology, theory and practice] Vyp. 3(78). 19–23 p. (in Ukrainian)
2. Antonova O. Ye. (2016) Kontseptualni teoretychni polozhennia ta pidkhody do vyivlennia pryrody obdarovanosti. *Metodyka rozvytku pedahohichnoi obdarovanosti studentiv* : monohrafiia. [Conceptual theoretical positions and approaches to identifying the nature of giftedness. Methodology for the development of pedagogical talent of students: monograph] Zhytomyr : ZhDU im. I. Franka, 7–102 p. (in Ukrainian)
3. Arkhypova S. P., Mukomel S. A. (2006) Vplyv sotsialno-vykhovuiuchoho seredovishcha na formuvannia dukhovnykh tsinnosti osobystosti. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. [The influence of the social and educational environment on the formation of spiritual values of the individual. Personal spirituality: methodology, theory and practice] Vyp. 5(18). 19–29 p. (in Ukrainian)
4. Bratko M. V. (2018) Teoretychni i metodychni zasady upravlinnia profesiinoiu pidhotovkoiu fakhivtsiv v osvitnomu seredovishchi universytetskoho koledzhu : avtoref. dys. ... d-ra ped. Nauk [Theoretical and methodological principles

of management of professional training of specialists in the educational environment of the university college] 13.00.04. 13.00.06. Kyiv 40 p. (in Ukrainian)

5. Vodolazska T. V. (2010) Modeliuvannia osvitnoho seredovyscha pochatkovoї shkoly. *Postmetodyka*. [Modeling of the educational environment of primary school. Postmethodology] № 5, 52–57 p. (in Ukrainian)

6. Hontarovska N. B. (2009) Intehrovanyi pidkhid u stvorenni osvitnoho seredovyscha rozvytku dytyny. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. [An integrated approach in creating an educational environment for child development. Theoretical and methodological problems of raising children and school youth] Vyp. 13. Kn. 1. 130–139 p. (in Ukrainian)

7. Klymova K. Ya. (2017) Rozvytok tvorchoi obdarovanosti maibutnoho fakhivtsia u vidkrytomu navchalno-vykhovnomu seredovyschi universytetu: praktychnyi aspekt. [Development of creative talent of the future specialist in the open educational and educational environment of the university: practical aspect] *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Vyp. 3(89), 6–99 p. (in Ukrainian)

8. Kostiuk H. S. (1989) Navchalno-vykhovnyi protses i psykhychnyi rozvytok osobystosti. [Educational process and mental development of personality] Kyiv : Radianska shkola, 608 p. (in Ukrainian)

9. Kucherenko I. (2016) Problemy formuvannia kulturno-osvitnoho seredovyscha navchalnoho zakladu. Rozvytok profesiinoi kultury maibutnikh fakhivtsiv: vyklyky, dosvid, stratehii i perspektyvy. [Problems of forming the cultural and educational environment of the educational institution. *Development of professional culture of future specialists* : challenges, experience, strategies and prospects] materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf., 21 cherv. 2016 Kyiv ; Irpin ; Pavlohrad : IMA-pres, 73–76 p. (in Ukrainian)

10. Muzyka O. L. (2006) Tvorchist z pozytsii subiektno-tsinnisnoho analizu Aktualni problemy naukovy-metodychnoho zabezpechennia osvitnoi praktyky v systemi pisljadiplomnoi pedahohichnoi osvity. [Creativity from the standpoint of subject-value analysis Current problems of scientific and methodological support of educational practice in the system of postgraduate pedagogical education] nauk.-metod. zb. Kyiv ; Zhytomyr : ZhOIPPO, 118–126. p. (in Ukrainian)

11. Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia / N. Z. Sofii (2017) ta in.; za red. N. M. Bibik. [New Ukrainian school: a teacher's guide] Kyiv : Pleiady, 206 p. (in Ukrainian)

12. Osvitnie seredovysche yak chynnyk stanovlennia obdarovanoi osobystosti / R. O. Semenova (2014) ta in. ; za red. R. O. Semenovoi. [The educational environment as a factor in the formation of a gifted personality] Kyiv ; Kirovohrad : Imeks-LTD, 228 p. (in Ukrainian)

13. Udovychenko I.(2017) Orhanizatsiia osvitnoho seredovyscha dlia obdarovanykh uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. *Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia ta praktyka*. [Organization of an educational environment for gifted students of general educational institutions. Education and upbringing of a gifted child: theory and practice] Vyp. 1(18). 46–53 p. (in Ukrainian)